

Výpovědní modifikace, konstrukční zvláštnosti ve výstavbě výpovědi

I. Samostatný větný člen

- Babička, **ta** teď bydlí sama v rodinném domku nedaleko od Blanska.
- Peněz, **těch** mám dost.
- Do Prahy, **tam** bych jel rád.
- Šatů, **to** já mám dost/těch mám dost.
- Paní Zacharová, **ta** byla strašná.
- Paní Zacharová, **ta** byla strašná ženská.
- Dědeček, **toho** jsem už nepoznal. – Dědeček – 1. pád, toho – 4. pád

II. A. Parcelace

- A on byl tak úřední. **TAK NEOSOBNÍ.**
- V jeho činnosti však bylo něco mrazivého. **NELÍTOSTNÉHO.**
- Byla to taková hra. **HRA O ŽIVOT.**
- Bylo mi divně. **TAK PRŮHLEDNĚ.**

B. Reliéfizace

- V hotelu Macocha jsme měli – po 20 let – sraz se spolužáky ze základní školy.
- Vlak – na hlavní nádraží – přijede s půlhodinovým zpožděním.
- Státní závěrečné zkoušky (v jarním termínu) proběhnou od 12. do 16. června

C. Vsuvky

POZOR, NEZAMĚŇUJTE VSUVKU A VLOŽENOU VĚTU.

Příklady vložené věty:

- Tak tohle černé **co čouhá ze sněhu**, je brunátná viscaria.
- I na tom, **že člověk si opatří psa aby nebyl sám**, je mnoho pravdy.
- Pro většinu lidí, **kterí tyto psy chovají**, jsou vlastně příliš velicí a příliš silní.
- Téhož dne, **kdy Pudlenka zmizela**, vrátila se k nám její nejmladší dcera kterou jsem vnutil sousedům.
- Doba jež **uplyne mezi dvěma úplňky** je hlubší a vážnější než doba která uplyne mezi prvním a posledním.

X

Vsuvka:

Tak tohle černé (**kouká to nenápadně ze sněhu**) je brunátná viscaria; tohle suché stéblo je modrý orlíček.

Pro většinu lidí (a hodně jich takové psy chová) jsou tyto psi vlastně příliš velicí a příliš silní. Téhož dne vrátila se k nám nejmladší Pudlenčina dcera (**Vzpomínáte? – Pudřenka ten den zmizela**). kterou jsem vnutil sousedům.

Vsuvky v mluvených projevech:

- a my sme se s kamarádem → ... on nám šel ukázat jeden bunkr který si postavil ↑ a to sme šli kolem stohu slámy ↑ ale bratr → on našel po cestě sirky ↑
- a ten → ... oni už byly suché ↑ a jemu to popálilo prsty ↑ takže on sirku pustil ↑ a ten stoh se zapálil ↓
- a my zme normálně jezdili ↓ tam → na sjezdovce tam je → ... tam nebyla ta eště ta druhá ↓ á ... tam byly tak hromady sněhu ↓ aspoň dva metry á ... já sem do toho najela ↓
- a tam se dalo aj na těch vodopádech → tam koupat ↓ ... á my sme se tam koupali ↓ a tam byl silný proud a nás to stáhlo dolů ↓ a my sme to už je → ... byl takový větší vodopád ↓ a my sme potom nemohli toto jít ven →
- my sme byli na chatě já nevím kde už to bylo ↓... á my jsme → ... byli →
- my sme moseli totiž dojít → ... ə ... k takovému ↓ ... nevím jak se to menovalo ale bylo to hodně moc vysoký ↓ á ... tam byl jeden takový vodopád ↓

DALŠÍ JEVY TYPICKÉ PRO MLUVENÉ PROJEVY

IV. Juxtapozice.

- ...my sme normálně jezdili ↓ tam byl takový skokánek ↓ ... á ... já sem na něho najel ↓ ... aj Martina ↓ ona nespada ↓ já sem spadl ↓ ... takový kotrmelec sem udělal ↓ já jak sem si stúpál tak sem zjistil že mám zlomenú lyžu ↓
- ...my sme byli v Chorvatsku ↓ a my sme byli na takovém poloostrově ↓ a tam sme byli aj se strýcem ↓ a táta se jeli potápět ↓ a ten strýc jemu poslala jedna pani tam zprávu ↓
- byla sem na hradě Karlštejně ↓ viděla sem tam klenoty ↓ ... meče ↓ a poklady ↓ ... potom sme viděli Golema ↓ ... jeli sme do → ... šli sme do menšího kina ↓ kde se opakovaly všechny klenoty ↓ koupili sme si tam → ... ə ... památky → obrázky → ... a to bylo všecko ↓

V. Paralelismy ve výstavbě syntaktických konstrukcí.

- ono tam plavalo samo ↓ ono se převrátilo ↓ ə s tím kru ten kruh se převrátil ↓ ono viselo nohama dolů ↓
- á my sme se tam koupali ↓ a tam byl silný proud a nás to stáhlo dolů ↓ a my sme to už je → ... byl takový větší vodopád ↓ a my sme potom nemohli toto jít ven →
- jak sme byli na Radějově tak sme eště nevěděli co kde všecko je ↓ ... a jak zme se šli projít ↓ tak tam bylo taký →

Paralelismy – mluvní stereotyp žáků

- a potom a sem dojel dříve dobře ↓ a potom sem zase vrazil do stromu ↓ ... a potom my sme šli na takový malý kopec ↓ ... a potom už mě to šlo ↓
- a ještě k tomu sem se opařila a ještě mamka ↓ ta žehlička → ... to spadlo ↑ eště ona to chtěla zdvihnut ↑ tak eště spálila sebe a eště mě ↓
- a byli sme v jižních Čechách ↓ a byli sme tam na kole ↓ ... bydleli sme na ranči ↓ ... a byl tam bazén ↓ byly tam dva bazény ↓ bylo tam místo vyhrazené místo na → ... táboráky ↓ a byli sme aj na koupališti ↓

VI. Dodatečně připojené výrazy a konstrukce

- taťka potom tam musel dojet a eště aj si zdělat lyže a vytahovat mě ↓ ... to nešlo vůbec ↓
- a přede mnú byla vlečka ↓ tak já sem do ní narazil ↓ hlavú ↓
- když ho házel do bazénu → já sem ho tam žduchla → ... zezadu → a byli tam oba dva ↓
- potom aj mě to ujelo → dál než Vladanovi ↓

VII. Opravy vyjádření

- kdy když sme byli na dovolené →
- každý večer sme si něco → ... up upekli ↓

1. Gramatické opravy

to už je → ... byl takový větší vodopád

- mění se pád a zároveň je použito zástupné zájmeno:

- a ten strýc jemu poslala jedna pani tam zprávu ↓

- dochází ke změně rodu subjektu a tím i ke změně tvaru slovesa:

- tak tam bylo taký → ... tam byl taký trávník a tam my sme si vzali sebú →
- ta žehlička → ... to spadlo ↑
- tak my sme tam všichni všechny děcka letěly →

- v druhé (či třetí) formulaci se opakuje počáteční výraz formulace první a další slova se liší:

- my sme jednu s bratrem ↑ sme byli u babičky na prázdninách ↑
- tak já sem do ní narazil ↓ hlavú ↓ a ... potom si → ... potom sem dojel dom ↓
- a jak se jak sem jak mně otevřeli ↑
- nó ... ještě ↓ ... my sme byli → ... my tam jezdíme každý rok do těch Beskyd ↓

- případně se obě formulace opravy odlišují syntaktickou stavbou i lexikálním obsazením:

- a my sme se s kamarádem → ... on nám šel ukázat jeden bunkr který si postavil ↑

2. Oprava významu

- tak já jsem tam skákal ↓ a musel jsem ho zachránit ↓ já jsem ho tak zachraňoval ↓

3. Zpřesnění.

- a on je zkoušel zapálit ↑ zapálit u toho stohu ↑
- a tam se dalo aj na těch vodopádech → tam koupat ↓ ... á my sme se tam koupali ↓
- bylo tam mís vyhrazené místo na → ... táboráky ↓
- my sme byly → ... ještě u babičky sme byly u moře ↓

4. Dvojí vyjádření:

A. Postupné přidávání informací:

- ona tam tak šla → ona plavala → to bylo trošku dál ↓
- my máme my míváme každý léto ə vedle našeho domu ə táborák ↓
- jeli sme do → ... šli sme do menšího kina ↓
- tady v babiččino ↓ ... v dolině ↓

B. Postupná konkretizace:

- ə my sme jeli → ə ... na hory ↓ na Špičák ↓
- a my sme to hráli až do noci ↓ až byl táborák ↓
- my tam jezdíme každý rok do těch Beskyd ↓ u takový studánky ↓ do Horní Bečvy ↓
- tam byly tak hromady sněhu ↓ aspoň dva metry á ... já sem do toho najela ↓
- tak my sme tam všichni všechny děcka letěly →
- a v tym pla v tym byly jakýsi třpytky ↓

C. Mluvčí informaci konkretizuje, ale posléze opět navazuje na původní sdělení:

- á my jsme → ... byli → my sme jednu jeli → ... ná ... takovým vodopádu ↓

VIII. Modifikace explikace

věnovali se mně strýc a teta ↓ i sestře ↓ že → ... třeba → ... jeden → oni se rozdělili třeba se mnú šli → ... třeba strýc šel se mnú → ... do parku ↓ a teta šla s nů třeba nakoupit ↓

Explikace výčtová

...a tam byly aj sestřenky a kmotřenka ↑ a všichni teta Magda Marek Honza ↑

IX. Nezáměrné opakování

- pak → ... pak sme utíkali my tři ↑ á ... chtěli sme se schovat v lese ↑
- tak → ... tak já sem měl úplně červenou hlavu od krve ↓
- á ... pak sme → pak sme šli dom mamka mně dala zasej ə druhý gatě ↓
- to sme → ... to sme byli nakoupit ↓

Opakování sloves, adjektiv, zájmen nebo předložek uvnitř syntaktické konstrukce:

- a on je zkoušel zapálit ↑ zapálit u toho stohu ↑
- ale věnovali → ... věnovali se mně strýc a teta ↓
- to byl ještě taký taký kamarád tam se mnou byl ↓
- a ono ono tam plavalo v kruhu ↓
- a eště s → ... s Včelouchama ↓
- tam byla už taková rovina tam ↓

X. Nedokončování syntaktických konstrukcí

- a potom začali museli zbourat ten dům aby→
- ona ona potkala pak → když šla z teho tak potkala kamarádku ↑

XI. Anakolut

- ... á ten Anakin soutěžil na závodech skluzavka ↑
- kniha se menuje Odvážný Dan ↓ je to o tom → ... jak ... ě Dan je lišáček ↓ ... pracuje v útulku a pomáhá →
- ona tam → ... do donesli jí pošťák dopis → a ona si ho přečetla a tam byla pozvánka na ten karneval ↑
- a ona si vzpomněla že jejich → ... paní → paní Černá a ona měla ě kostýmy a šaty ↑
- ta maminka se to dověděla protože ona pracovala → ě že dělala do novin ↑ tak on jí někdo poslal → oni se totiž na tom prázdninovém táboře vyfotily ↑
- a Martinka se jí ptala kdy to půjde vrátit ↓ a ona že samozřejmě že by to jinak ukradla ↓
- tak se tam šel komínem ↓
- a ředitel té školy Brumbál ↑ se ho pokouší zachránit ↑ že ho schovává ↑ ... ve společenské místnosti ↓

XII. Přídavné výrazy *no, tak, jako, ted', ted'ka, takže* a spojky *a, pak, potom, že*, sloužící pro:

– **navazování syntaktických konstrukcí:**

- ...on neuměl plavat ↓ tak radši se opaloval a poslouchal muziku→
- ... říkali že → ... je to nejhodnější ě kačer na světě → takže to dobře dopadlo ↓
- ... a jednou tam přišel obr ↑ ... a on ty odpadky rozkopál → a kopal do různých hub → a potom ě tím mechechulákům se ho nepodařilo vyhnat ↑ tak jim pomohl vítr ↑

vyjádření časové následnosti:

- a oni to potom ě ... ukradli a potom to zavezli do auta a potom tam přije...přijela velká loď →
- jenže té Heidi se stýská po tym dědečkovi → tak → ... pak jela zasej za tým dědečkem ↑ ... a potom dostala dopis že ta Klárka za ňú dojede ↑
- ... šla smutná domů ↑ a potom na druhý den ↑ jak jim tam dovezli ten nábytek ↑ tak ona si všimla Martinka že tam něco kouká ↓

- tak on si tu fajfku nacpal ↑ zapálil ji ↑ potom zabafal ↑

vyjádření návaznosti bez časového vztahu:

- a potom tam přijje ... přijela velká loď → á ... potom tam byla slavná hvězda nějaká ↓
- dohromady skóre všech zápasů bylo sto dvacet dva nula ↓ potom ə jeden ə jeden pán říkal ↓ chcete hrát proti nějakým těžším týmům
- a ona se ə prohlížela v zrcadle a teď si všimla že že tam je díra ↑ a tak si podala šitíčko a zašila to ↑

počátková platnost:

- Odhalili je ty piráty?
no tí → ... ta detektivní skupina ↓
- tak tato tuto knihu napsal Eduard Bass
- (O čem to bylo?) takže on přišel → Pepík byl nemocný ↓

funkce intenzifikační

... byli tak dobří že se dostali do první ligy ↓

... že snad by Pepíka nepomlúval že sú tak dobří kamarádi ↓

pomocná slova výplňková:

- ... á ... jeho i s matkou vyhrál pan Vato ↑
- museli zbourat ten dům aby → ... jako aby oni už se nikdy nevzbudili ↓
- a ti piráti potom → ... ə šli ... ukrást jako ty čluny na ovláda na ovládání →
- ... hodně pátrají po barjakých dobrodružstvích ↓ a tady → ... ə ta kniha vypráví o tom →
- a teďkaj ta ... ə Dáša s Bárrou oni → ... ə oni chtěli trošku toho → ...
- knihu napsala → ... Johana Spiri ↑ no ... no Heidi byla sirotek měla tetu ↓

vyjádření souhlasu:

Chodit ?

chodit no a začaly → ... +++++ ty děti → ...

Strašit třeba ?

no a potom začali museli zbourat ten dům

Lovil jim zvěř nebo ovce ?

no → aj lidi ↓

Kontaktivní výrazy

- (1) Neměl jsem dřív čas, víš, musel jsem něco rychle dokončit.
(2) Chtěl jsem tady být dřív. Ale víš / víte, nešlo to, vlak měl víc jak hodinu zpoždění.
(3) Jak bych to řekl...já si teď nemůžu vzpomenout, víte, nějak mně to vypadlo z hlavy...

(4) "Kde je?" přerušil mě věčně.
"Tamhle ve stanu," řekl jsem, "ale víte..."
Vykročil beze slova ke stanu. (Šmíd, s. 188)

(5) Ale víte, byl bych nerad, abyste si o ní mysleli něco špatného. Prostě jsme se k sobě nehodili. (řeč vypravěče) (Šmíd, s. 179)

(6) Teď spěchám, ujel by mně vlak, musel bych tady být do půlnoci, rozumíš? / chápeš? Raději to dokončím zítra. (běžná komunikace)

(7) A: A nemohla bys teda přijet příští týden?
B: Mám moc práce.
A: To můžeš udělat i tady.
B: Ale tam budu mít úplnej klid, chápeš? / rozumíš? (běžná komunikace)

(8) V některých těch nových učebnicích jsou takováto cvičení: zadáte text, v tom textu jsou chyby, rozumíte, jakékoli, gramatické, obsahové... A děti je musí najít a opravit. Chápete? Je to jasné?

(9) A: Oni taky nepřišli pro dítě do školky ...tak sme obtelefonovali ...nikde máme ...tak ho dali do té týdenní školky ...a vona si teda v pátek ...na sobotu a neděli pro něj přišla, a ještě nám hrozně nadávala ...že sme zapomněli. Dokážete to pochopit?

(10) Jenomže já... jak to zvládnou, neměli jsme nikdy latinu, pochop to!

(11) Ale pochopte, my vám nemůžeme dát potvrzení bez předepsaných dokladů...

(12) Jakýsi muž v uniformě. V neznámé uniformě. Viděl jsem ho téměř ve tmě. V neznámé nebo neobvyklé uniformě. Něco jako nosí celníci, rozumíte. (Erben 1971, s. 159)

(13) "Myslíte, že někdo ..."

"Jen pokračujte, paní Šváchová."

"...že někdo otevřel branku do prázdné ohrady a podráždil osla, aby ..."

"Dejme tomu," řekl Velenínský zasmušile.

"Ale to snad není tak docela dobře možný!" namítla Šváchová a svrátila čelo usilovným přemýšlením.

"Technicky, rozumíte. Moc dobře si nepamatuju ...jak to ve stáji vypadá ..." (Erben 1971, s. 177)

(14) - A co víte?

- No nic zvláštního, jen že vás vyšetřovala policie ...Ale to se může stát. Tedy například se mnou se vám to stát nemůže, chápete? (Marek, s. 93)

(15) A to se rozumí/rozumí se, pokud nebudete moct na zkoušku přijít v termínu, na který jste se napsali, měli byste se omluvit. (tj. Je samozřejmé / Považuji za samozřejmé / Samozřejmě, že pokud nebudete moct na zkoušku...)

(16) To se rozumí, nějaké mladici ty neumíš říct ne! (Čapek, s. 28) (tj. Je samozřejmé / Samozřejmě, že nějaké mladici ty neumíš říct ne)

(17) Inu, to dá rozum: po takových excesech in venere - vloženež asthenický případ. (Čapek, s. 79) (Je samozřejmé / Samozřejmě, že po takových excesech...)

(18) - Kdo tu byl ještě mimo tu ...tu mrtvou? Dáte nám přesný seznam všech, kdo tu byli, rozumíte! (Marek 1971, s. 59)